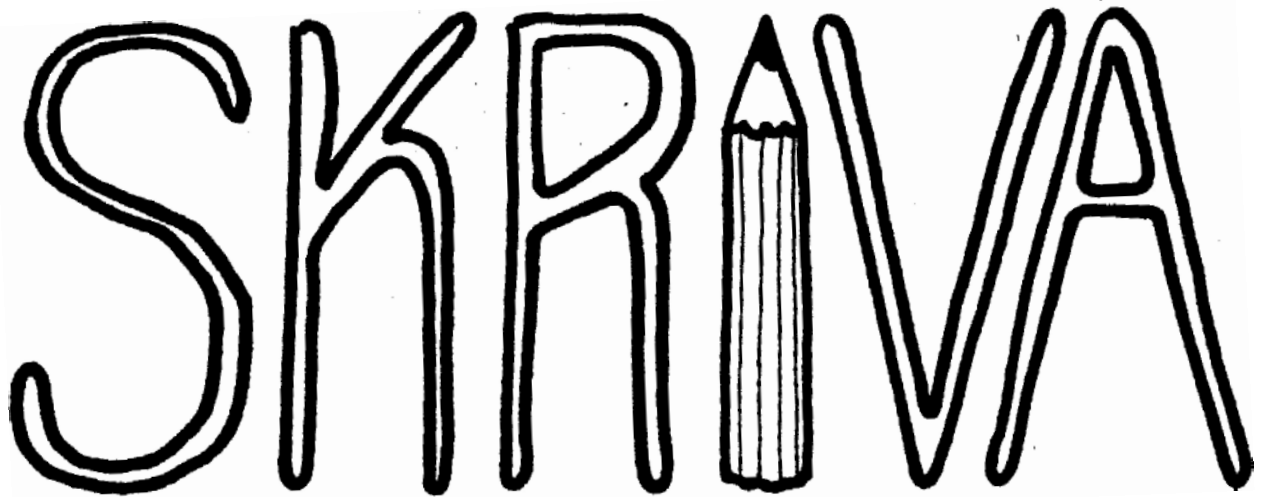

Medan bokstavsinläringen pågår

Strukturerat bildmaterial

För gehörsskrivning av ljudenligt stavade ord

Medan bokstavsinnlärningen pågår

Strukturerat bildmaterial för gehörsskrivning av ljudenligt stavade ord

Inledning

Bildmaterialet är baserat på en specialpedagogiskt utarbetad LÄSLÄRA av Inga Blomberg och Annie Dahlquist (Liber, 1951). Syftet är främst att ge de ca 15 - 20 % av våra barn, som i olika grad och av olika anledningar har svårigheter med sin läs - och skrivinnlärning, en möjlighet att uppnå säkerhet i ljudanalys, genom att med hjälp av s.k. **talstöd** överföra språkljuden till skrift.

Den som skriver lyssnar sig fram - använder sitt **gehör** - och skriver ned symbolerna i den ordning som de följer efter varandra. Tekniken har kallats att skriva med talspråksstöd eller talstöd.

Gehörsskrivning ger en stark upplevelse av bokstävernas (symbolernas) funktion och stöder härigenom läsinlärningen.

Skrivning till bilder ersätter diktamen och har fördelen att barnen kan skriva helt i sin egen takt.

”Eftersom de ljudstridigt stavade orden är så få i förhållande till de ljudenligt stavade, är förmågan till ljudanalys och den därpå vilande ljudenliga stavningen vida betydelsefullare”
(Dahlquist, A., 1968)

* I betydelsen *läraren dikterar och barnen skriver*

En specialpedagogisk läsmetod

Vi har velat fästa uppmärksamheten på "klassisk" Svensk Läsmetod så som den kommit till uttryck i **LÄSLÄRA** av pionjörerna Inga Blomberg och Annie Dahlquist (Liber, 1951). Den är oöverträffad när det gäller att ge de lässvaga barnen **en fast och säker grund för läsningen genom en långsamt stegrad lärogång.**

LÄSLÄRA är **strängt metodiskt uppbyggd och enkom utarbetad för det svenska språket**, som ju i hög grad är ljudenligt stavat.

Nutida läseböcker, avsedda för "läsinlärning" är anpassade till medeleverna, dvs. till dem som förr eller senare självmant, utan lärares medverkan, skulle lyckas "knäcka koden".

Det enkla läsmaterialet i dessa böcker är **alldeles för litet och alldeles för ometodiskt** för att passa dem som är i behov av en lärarledd och väl strukturerad undervisning från allra första början.

Läslära ger, rätt använd, **en säker bindningsteknik.** Denna leder vidare till en säker avläsningsförmåga, på vilken i sin tur den **säkra läsningen** beror.

Inlärningsgången ger en sådan god avläsningsförmåga att läsning av helt obekanta ord inte möter svårigheter.

Unikt för **LÄSLÄRA** är de speciella "bokstavsbilder" som används som stöd för minnet. "*Bokstavens form*" ingår i bilden!

"Det brukar vara så att praktiskt taget alla elever med lässvårigheter på mellan- och högstadiet behöver träning i att angripa ord med en riktig bindningsteknik."

(Dahlquist A. 1968)

Principbeskrivning av "klassisk" Svensk Ljudmetod

Det är en ren ljudmetod (Syntetisk). Ett fåtal ord kan läras som ordbild, främst "och".

Vokalerna intar en särställning genom sin stavelsebildande funktion. **Samtliga** vokaler brukar läras först. (Obs! Här avviker detta läromedel.)

Sammanbindningstekniken (ljudbindningen) övas till full automatisering via i första hand tvåljudskombinationer (vokal - konsonant, konsonant - vokal)

Bindestreck används för att underlätta läsningen av de första två - och trestaviga orden. Bindestrecket är till för att just *binda i hop orden*, inte "klippa av". Det får inte bli något "hål" i orden.

Stavelsedelningen betraktas som ett mycket viktigt moment. Stavelserna bestämmer ordens rytm. Känsla för ordrytmen är viktig för både läsning och skrivning.

Först sedan läsning och skrivning med *enbart vokaler och hålljud* (konsonanter som det går att ljuda länge på, "hålla ut") behärskas presenteras **klusilerna** (explosivorna): P, T, K, B, D, G. I detta material kommer det svagt hörbara "utandningsljudet" H som sista bokstav.

Vokalsäkerhet måste ha uppnåtts innan man kan börja laborera med klusiler.

Avvikelser från LÄSLÄRA:

1. Stora och små bokstäver presenteras samtidigt.
2. Tre konsonanter "läggs in" mellan vokalerna. Om alla vokaler lärs in i följd måste man ha ett förråd av 10 ljud (9 vokaler + 1 konsonant) innan barnen får kännedom om symbolfunktionen. Nu kan *läsning och skrivning börja* efter 5 ljud (4 vokaler och 1 konsonant).

Metodiskt ändras ingenting. Fortfarande gäller det att så fort som möjligt uppnå vokalsäkerhet.

(Dessa ändringar har gjorts med Annie Dahlquists fulla stöd.)

LJUDNING - BÄST FÖR LÄSSVAGA

Flera forskare, bl. a. Eve Malmquist, har kommit fram till att ljudningsmetoden (den syntetiska) ger bästa resultatet för elever med svårigheter.

”Då det gäller barn med svårigheter skisserar dock Malmquist en lärogång, som i allt väsentligt ansluter sig till den ljudning som beskrivits av Dahlquist och Blomberg.” (Lindell E. 1980)

Ebbe Lindell kallar ljudningen för "den svenska metoden".

I engelskspråkiga länder är ordbildsmetoden (den analytiska) dominerande och måste nog så vara p.g.a. språkets inkonsekventa stavning. Men vissa ord, kanske konstruerade meningar tycks ändå gå att ljuda sig igenom.

Den amerikanske barnläkaren Benjamin Spock (som för övrigt hade en teori om att lässvårigheter kan bero på försenad utveckling av synminnet) skriver: **"De flesta av dessa barn kan få hjälp genom extra träning i ljudning; de ljudar bokstäverna och stavelserna i orden och pekar samtidigt på dem. På det sättet kan de kompensera något av sin svaghet att inte känna igen orden"**. (Spock B. 1957)

När man omkring sekelskiftet började övergå från **stavningsmetod**, (A säger a, L säger ell - säger AL!) till **ljudmetod**, blev den gruvligt misstolkad, inte bara av lärare utan även av lärarutbildare. Så nytt och främmande var ljudandet!

"Vad har skett i vårt lands seminarier och därefter i de många småbarnsklasserna? Man har låtit barnen avläsa språkljudens tecken med en **fixton** så utdragen och enformig som en monoton sång...". Skulden för den sjungande lästonen fick ljudmetoden uppbära. Och när den sjungande läsningen var ett faktum, - ett ont fördärvbringande faktum, så: bort med ljudmetoden!" (Sjöholm, L G. 1932)

Se LÄSA-delen sid. 2! Lärarens **förebildning** är vägledande.

BOKSTÄVERNAS ORDNINGSFÖLJD

1. Vokaler och hålljud.

A O I E

L

S

Ö Å Y

N

Ä U

V M R F J

2. Klusiler.

B T K D P G

3. H ("utandningsljudet", svårt att höra)

4. Övriga tecken.

C X Z Q

Språkljud utan egna tecken

För läraren i Åk1 gäller det att medvetandegöra barnen om att det för varje språkljud finns ett **tecken** som vi kallar **bokstav**. Men det finns också ljud i vårt språk som inte har någon egen bokstav. NG -, SJ - och TJ - ljuden måste man sätta samman av andra bokstäver.

Vi saknar även tecken för de s.k. **supradentala** språkljuden: - rn, - rd, - rt. Exempel: "barn", "bord", "fort". Supradentalerna kan beskrivas som "tjockt" N, "tjockt" D och "tjockt" T.

Detta hindrar inte barnen i den fria skrivningen. Väsljuden SJ och TJ ersätts med väsljudet S. För det nasala NG - ljudet hittar de nasalen N. Exempel:

ENGÅNSÖDEPAPAFOTILSUKUSÄT!

BILDMATERIALETS ANVÄNDNING

1. Avsett att kopieras

Bildsidorna är avsedda att kopieras och fördelas bland eleverna på så sätt att de som behöver kan få flera övningstillfällen. (Samma sida ges dagen därpå till den som inte lyckats första gången.)

Att kunna något "nätt och jämt" är inte roligt! Därför återkommer flera kända bilder på varje ny sida. Repetition behövs!

Bildsida 1 kräver att man grundligt arbetat med de fyra vokaler A, I, O, E, samt konsonanten L. Barnen måste givetvis vara säkra på formandet av respektive bokstäver, både stora och små.

2. Ersätter diktamen

Skrivning till bilder har den fördelen framför diktamen att barnen kan skriva helt i sin egen takt, utan att känna kravet att behöva skynda sig. (Medan läraren och snabbskrivande kamrater sitter och väntar på att alla ska bli färdiga!) Dessutom "frigörs" läraren och kan ägna sig åt överinseende av barnens arbete.

Orden är visserligen inte barnens egna (självvalda) men de blir **aktuella** sedan bilderna förklarats. Följaktligen blir de motiverade att få dem rätt stavade. Chansen **att LYCKAS** är stor, eftersom orden anpassats till förkunskaperna. Skrivandet sker på rätt nivå.

3. Diagnostiserande

Skrivandet förutsättes ske när klassen är delad. Då är det också möjligt att låta barnen flytta en bit ifrån varandra. Vi vill ju vara säkra på att var och en bemästrat uppgiften på egen hand.

Varje bildsida blir således en diagnos. Och ingen bör släppas vidare utan att behärska föregående moment! Härigenom undviker man att utsätta barnen för misslyckanden, i stället får de känna: JAG KAN! JAG LYCKAS!

ALLMÄNNA INSTRUKTIONER

Barnen måste ha fullständigt klart för sig vad de skall skriva.

Det torde vara helt omöjligt att utforma ett bildmaterial som så självklart ingår i alla barns föreställningsvärld att alla kommentarer blir överflödiga.

Som lärare har Du förstås en föredömligt god artikulation och anpassar röststyrkan till talsituationen.

När var och en har fått sin bildsida, håller Du upp ett eget exemplar och talar om vad varje bild föreställer. Repetera därefter och låt barnen ”läsa med” i kör, (ev. ett par gånger.)

Det finns två linjer under varje bild. Börja med VERSALER. Därunder ”matchas” dessa med små bokstäver, (gemener).

Barnen uppmanas att ”låta” på ljuden medan de skriver.

Påminn om: Lyssna på dig själv! Vad hör du först? Och sedan...?

Den som glömt vad någon bild föreställer går förstås genast till läraren eller en kamrat och frågar, i stället för att sitta och fundera.

Tips beträffande rättning

Rättningen måste ske omedelbart, medan motivationen finns. I praktiken blir det så att läraren rättar undan för undan allteftersom barnen blir färdiga. Arbetstakten varierar så pass mycket att man hinner med detta.

Sätt med blyertspenna en PRICK **under** en felaktig bokstav, en PRICK **mitt emellan** de bokstäver där ett ljud utelämnats och **efter** ifall slutljudet fattas.

SKRIVA FÖRST - LÄSA SEDAN

Det är mycket vanligt att skrivning **föregår läsning**. Svenska barn som själva lärt sig läsa har oftast börjat med att skriva. Ett faktum som inte tillräckligt har uppmärksammats. Man måste inse att ett så pass ljudenligt stavat språk som vårt har enorma fördelar som bör utnyttjas.

Maria Montessori gjorde denna upptäckt när hon i sitt barnhem Casa dei bambini, arbetade med 4 - 5 åringar från Roms slumdistrikt. Barnen hade lärt sig några av alfabetets bokstäver.

"En dag fann jag ett barn som gick för sig själv och upprepade: För Sofia behöver man S, O, F, I, A. ... Han höll på med ett studium, analyserade det ord han hade i tankarna och sökte efter de ljud av vilka det var sammansatt.

Med det djupa intresset hos en som gjort en upptäckt hade han begripit, att vart och ett av dessa ljud motsvarade en bokstav i alfabetet. – Språket är i sig självt ett talat språk; det skrivna språket är inget annat än en bokstavlig översättning till skrift.

Alla framsteg i alfabetisk skrift utgår från denna kontakt, från vilken de båda språken kan utvecklas parallellt. I början kommer det ena, det skrivna droppe för droppe ur det andra, och dessa droppar blir en ström för sig: ord och meningar. – För detta måste handen ha förmåga att rita tecken. – Men jag hade aldrig funderat över dessa saker förrän den största händelsen av alla ägde rum i Casa dei bambini. En dag började ett av barnen att skriva. Han var så förvånad, att han skrek högt: 'Jag har skrivit! Jag har skrivit!' – 'Jag med! Jag med!' Skrek flera andra och sprang iväg. Somliga trängdes omkring en svart tavla, andra lade sig på marken och så började det skrivna språket att utveckla sig som en *explosion*. – De skrev överallt – på dörrarna, väggarna, och till och med hemma på brödbullarna. – Förmågan att skriva uppenbarade sig oväntat hos den ena efter den andra. Lärarinnan sade t.ex. till mig: Det här barnet började skriva klockan tre i går.

– Men när vi gav barnen böcker (och många människor som hörde vad som hänt gav oss fina bilderböcker) mottogs de kyligt, som saker med vackra bilder, men störande i fråga om den fängslande och absorberande uppgiften att skriva. – Det var inte ens möjligt att få dem att förstå vad som menades med läsning. Så vi lade undan böckerna till ett gynnsammare tillfälle. De läste inte ens det som var skrivet för hand. Det var sällan någon brydde sig om att läsa vad de andra hade skrivit, de tycktes verkligen ur stånd att läsa orden.

Många barn tittade förvånat på mig, då jag läste högt de ord de skrivit, som om de undrade: Hur vet du det?"

LÄSNINGEN KOM SENARE

"Omkring sex månader senare började de förstå vad som menades med läsning, och de gjorde det bara genom att associera det med skrivandet. Deras ögon följde min hand då jag skrev bokstäverna på ett papper, och de fattade att jag på så sätt uttalade mina tankar som om jag hade talat. – knappt hade de förstått detta, förrän de tog de papper på vilka jag skrivit, bar bort dem i ett hörn och försökte läsa dem. Man begrep att de förstått genom leendet som plötsligt visade sig på det lilla ansiktet, som ögonblicket förut varit hoprynkad av ansträngning.

Sedan började de arbeta, ty varje mening jag skrivit var en befallning som också kunde ha sagts högt: Öppna fönstret! Kom hit till mig!

På detta sätt började de läsa. Snart var de i stånd att läsa långa meningar, som gav order om komplicerade handlingar.

Men det föreföll som om barnen betraktade skriftspråket som ett annat sätt att uttrycka sig. – När det nu kom besökande, var många barn tysta, som förut hälsat gästerna översvallande. Barnen steg upp, gick fram till tavlan och skrev: Var så god och sitt! Tack för besöket! etc.

En gång fick de höra talas om en förfärlig olycka på Sicilien, då en jordbävning hade förstört staden Messina och tusentals människor blivit offer för den. Ett barn på omkring fem år steg upp och gick fram till svarta tavlan. Han började: 'Jag är ledsen' – Vi tittade på honom och väntade att han skulle skriva att han var ledsen över olyckan. I stället skrev han: 'Jag är ledsen att jag är så liten'. Det föreföll som en egendomlig reflexion. Men han fortsatte: 'Om jag vore stor skulle jag hjälpa dem'. Han hade åstadkommit en liten uppsats och på samma gång visat sitt goda hjärta. –

Så förblev böckerna en tid inlåsta i skåpen. (När de senare började kunna läsa och förstå betydelsen av böcker brukade en del barn riva ut blad och ta med sig hem.)

Böckerna! Upptäckten av deras värde var verkligen förbluffande. Den vanliga lugna ordningen i skolan rubbades, och det var nödvändigt att övervaka de ivriga små händerna som förstörde av ren kärlek. Till och med innan de kunde läsa böckerna och lära sig vara rädda om dem, hade barnen med någon hjälp lärt sig stava, och de skrev så väl att de kunde jämföras med barn i tredje klass."

(Ur Barndomens gåta av Maria Montessori)

STOR FRIHET

Den strängt styrda, systematiska lärogången utgör inget hinder för ett i övrigt mycket fritt arbetssätt.

Häng upp alfabetets ”bokstavsbilder” i klassrummet! Ta en titt på bilderna tillsammans och lyssna på vad man **hör först**. En hjälp att snabbare kunna **benämna** bokstäverna. Samla i grupp dem som inte redan kan.

ALLA barn får genast en egen FRISKRIVNINGSBOK där de själva bestämmer vad de vill måla eller skriva. De som kan skriva brukar tycka om att skriva och **illustrera**. Stjärnkritor är lämpliga för detta målände. De ”kladdar” inte av sig. Uppmuntra dem att våga ta till kritorna direkt utan att först ha tecknat med blyerts. Det ser fräschare ut och blir inte så smått och petigt.

Nybörjarna får måla och **försöka skriva** till sina bilder. Det kan ju inte bli annat än ”lösa” ord till en början. Ofta finns en sol med på teckningarna. Många gånger har det hänt att jag frågat: Kan du skriva sol? – Nää. - - Men försök, skriv här (under eller bredvid solen)! Jag ljudar SSS - - OOO - - LLL. Och barnet skriver, till sin egen förvåning!

Att skriva till urklippta inklistrade bilder kan ju också ske på skiftande nivåer, alltifrån enstaka ord till hela berättelser. Många har just börjat komma underfund med symbolfunktionen, men är osäkra på bokstävernas form. Man ser dem med blicken leta bland de uppsatta bokstavsbilderna.

De skriver med stora bokstäver och utan mellanrum mellan orden (mellanrum finns ju endast i skriften) och med många utelämnade bokstäver. Ex. DVNGÅN (Det var en gång). Ibland kan det skrivna faktiskt vara alldeles otydligt, men man förstår när de själva talar om vad som menades. Skriv då gärna under eller över bokstavsansamlingen vad det var menat som!

Uppmuntra denna självständiga gehörskrivning! Lyssna på dig själv! Vad hör du först? Och sen? Och sen? – Det är bra om det ”låter om dig” när du skriver, då hör du vilka bokstäver du behöver!

Om dagens datum står på tavlan kan barnen alltid börja med att skriva av detta. Det är oerhört intressant att följa utvecklingen i denna bok, som blir en glädjekälla för alla berörda parter: barn, lärare och föräldrar.

ANVÄNDNINGSSOMRÅDE

1. Grundskolan Åk 1.

För individualiserad **undervisning medan** bokstavsinnlärningen pågår. Förutsatt att symbolerna presenteras i angiven ordning. Lärare som arbetar LTG - inspirerat kan genom att låta den styrda delen i sitt arbete följa lärogången i detta material "fånga upp" barn med svårigheter.

2. Specialundervisning

3. Grundsärskola

Inlärningsgången bör vara synnerligen lämplig.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	1
En specialpedagogisk läsmetod	2
Principbeskrivning av Ljudmetoden	3
Ljudning - bäst för lässvaga	4
Bokstävernans ordningsföljd	5
Bildmaterialets användning	6
Allmänna instruktioner	7
SKRIVA FÖRST - LÄSA SEDAN	8
, fortsättning	9
STOR FRIHET	10
Användningsområde	11

DUPLICERINGSUNDERLAGET Bildsida

Två - och treljudsord	1 - 9
(en, och)	(10-11)
Fortsättning två - och treljudsord	12 - 17
Rimord	18 - 19
Tvåstaviga ord	20 - 23
Ord med klusiler (explosivor): B,T,K,D,P,G	24 - 31
Ord med H	32
Ändelser, best. form + presens (e - ljudet med dragning åt ä)	33-36
Diskrimination b - d	37
p - b	38
t - d	39
k - g	40
f - v	41
Två konsonanter före vokal	42 - 45
Rimord	47 - 48
Konsonantförbindelse - tvåstaviga ord	49 - 52
-rn, -rt, - rd	53
- rs	54
Tre konsonanter före vokal	55
Konsonantförbindelse + kort vokalljud	56
Konsonantförbindelser - flerstaviga ord	57 - 58
Ord med X	59
C = S	60
Z, Q,	61
BILDNYCKEL	62 - 65
Litteratur	66